

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ДВНЗ “ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені
ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА”**

ВІСНИК ПРИКАРПАТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

ІСТОРІЯ

Випуск 27

Видається з 1995 р.

ІВАНО-ФРАНКІВСЬК

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника 2014

**УДК 94 (474)
ББК 63.3 (4 Укр)**

Віталій Назірний

ПРИВІЛЕЙ МІХАЛА ПОТОЦЬКОГО ДЛЯ ЦЕХУ ТКАЧІВ У ЧЕРНЕЛИЦІ 1714 РОКУ

Чернелиці з 1714 року, який зберігається у фонді «Теки Антонія Шнайдра» у I відділі Національного архіву в Кракові (Польща). Подається оригінал тексту і його переклад сучасною українською мовою та коментар до документа. Автор аналізує привілей, відмічаючи, що ткачі становили основну частину населення міста на початку XVIII століття.

Ключові слова: Чернелиця, привілей, цех ткачів, Міхал Потоцький.

„Local history” в українській історичній науці довгий час не викликала великого зацікавлення науковців, висвітлюючись тільки на сторінках популярно-наукових краєзнавчих праць. Галицьке Покуття в цьому відношенні не було винятком. Ситуація почала мінятися лише нещодавно, коли з'явилися як солідні загальні праці [11; 12] так і спеціальні часописи [13] та вузькоспеціалізовані публікації [див. наприк.: 10]. Поява цих видань показала, що вивчення місцевої історії може не тільки допомогти краще зрозуміти загальнонаціональні історичні процеси але і піднести дослідникам справжні наукові несподіванки і сенсації. Показовою в цьому відношенні є історія покутського містечка Чернелиця, що до недавня була „terra incognita” для дослідників. При її ближчому вивченні виявилось однак, що в численних архівних і культурних установах збереглася велика кількість різноманітних документів*, котрі дозволяють не тільки добре відтворити історію даного населеного пункту але і проливають світло на господарський, соціальний чи культурний розвиток всього Покуття. Одним із таких документів є привілей Міхала Потоцького для чернелицьких ткачів, датований 1714 роком.

Оригінал привілею, після його видання в 1714 році, скоріше за все зберігався в Чернелицькій ратуші, існування якої підтверджено документами [1. – Арк. 2; 7. – С. 210-212]. Подальшу його долю, на жаль, не можливо прослідкувати. Відомо тільки, що пізніше з нього була зроблена копія, котра в середині XIX століття потрапила до львівського краєзнавця Антонія Шнайдра (1829–1880), котрий зібрав величезну колекцію оригінальних документів, що стосувалися історії населених пунктів Галичини. В 1877 році, всі зібрані на той час А. Шнайдром матеріали, викупив Крайовий Виділ у Львові, який незабаром передав їх Академії Умеєтності у Кракові. В 1940 році всі матеріали А. Шнайдра (2027 справ) було передано від Польської Академії Умеєтності до Державного архіву в Кракові [див.: 2; 14]. В даний час вони зберігаються в фонді під назвою „Теки Антонія Шнайдра” в I Відділі Державного архіву в Кракові. Копія привілею Міхала Потоцького для чернелицьких ткачів включена до архівної справи під номером 336 [3, без нумерації аркушів].

Згаданий документ датований 5 грудня 1714 року. Як зазначалося вище, даний документ є швидше за все пізнішою копією. На користь такого припущення говорять кілька аргументів. По перше, він написаний на папері, хоча для такого типу документів переважно використовувався пергамін, який був більше тривалим і надійним матеріалом. По друге, в тексті відсутній оригінальний підпис Міхала Потоцького і його печатка, які згадуються в кінці привілею. Наявний наприкінці документу запис повного імені і

* Частина найбільш цікавих документів була опублікована в попередніх випусках часописів «Вісник Прикарпатського університету», «Галичина» та «Ямгорів» [4; 5; 6; 8; 9]. Публікація привілею 1714 року є продовженням даної традиції.

прізвища Міхала Потоцького зроблений тією ж рукою, якою написано весь текст документ. Це вказує на те, що копіст просто відчитав оригінальний підпис і передав його з допомогою повного імені і прізвища видавця привілею. По третє, в документі видно перекреслені фрагменти і надписані над ними інші слова. Такі перекреслення навряд чи були б можливими в оригінальному чистовому тексті, натомість при виготовленні копії могли бути допустимі. Таким чином, є всі підстави вважати, що даний документ являється пізнішою копією оригінального документу, виконаною в проміжку часу між серединою XVIII і серединою XIX століття.

Нижче наведемо повністю текст документу із збереженням оригінальних знаків пунктуації та польськомовним правописом початку XVIII століття, а також його переклад на українську мову і короткий коментар.

Текст: Michał z Potoka na Szędziszowie u Czerneliczy Potocki pisarz polny korony, krasnostawski, sokalskiy starosta.

Wszem wobec [i] każdemu z osobna komu o tym, wiedzić będzie należało w osobliwie Ichm Pano[m] komisarzom, dzierżawcom, administratorom, urzędnikom u jakiey kolwiek władzy w Czerneliczy i innych do niey dobrach moiech dziedzicznych należących odemnie postanowionych ludziom wiadomo czynię, iż ja insistendo i słusnością dawnym prawom poddanych moiech a zabiegając niesłusznym egzakcyjom i przez wymyślne onychże podatki agrawacyom postanawiam aby rzemieśniczy dziehu płucziennego według dawnego zwyczaiu u prawa swego sarwarki na rok trzy odprawiwszy płótна пулшетек на pięćdziesiąt miar odrobic tak, że złoty pieniędzy na zamek oddawszy. Od ynnych wszelkich podatkow, aggrawacy, robocizn i jakieykolwiek pociągow wolnymi zostawali, na co dla lepszy wiary ten moiey przywili[y] z podpissem ręki moiey u pieczęci daię. Działo się w Czerneliczy [die] [quin]ta d[ecem]bris 1714 Anno Domini. Michał Potockiey.

Переклад: Міхал з Потоку на Сендішові і Чернелиці Потоцький, коронний писар польний, красноставський, сокальський староста.

Всім загально і кожному зокрема, кому про це буде належно знати, особливо їх милостям панам комісарам, державцям, адміністраторам, урядниками і будь якій владі в Чернелиці і інших належних до неї моїх діличних добрах, від мене постановленим людям чиню відомо, що згідно з давним правом моїх підданих і запобігаючи несправедливим утискам через видумувані їм податки і данини, я вирішив, що ремісники полотняного цеху, згідно з давним звичаєм і своїм правом, мають відбути три шарварки на рік, виготовити півсотні полотна по п'ятдесят мір і віддати на замок [один] золотий грішми. Від всіх інших податків, данин, робіт і будь-яких поборів [вони] мають бути звільнені. Для кращої віри даю цей привілей, із власноручним підписом і печаткою. Надано в Чернелиці 5 грудня 1714 року Божого. Міхал Потоцький.

Коментар. Представлений вище документ являється цінним свідченням про економічне життя і соціальний склад покутського містечка. Завдяки ньому можна досить впевнено говорити, що основу міського населення Чернелиці на початку XVIII століття становили ремісники-ткачі, які були організовані по цеховому принципу. Поряд з цим в місті мала існувати відчутна група арендарів і урядовців, які представляли власника, що дозволяє говорити як про наявність значного аграрного сектору так і про розвиток місцевої адміністрації. Важливою інформацією є також дані про оподаткування і повинності місцевих міщан. Всі ці дані, дозволяють нам значним чином поглибити знання про економічно-соціальний розвиток як згаданого вище містечка так і цілого Покуття в першій половині XVIII століття.

1. Львівська Національна Наукова Бібліотека України імені Василя Стефаника. – Відділ рукописів. – Ф. 141. – Оп. 1. – Спр. – 449. – 17 арк.
2. Archiwum Państwowe w Krakowie. – Oddział I. – Inwentarz zespołu (zbioru) akt Teki Antoniego Schneidra z lat [1368] 1773–1877. Nr zespołu 684 / [oprac. W. Budka]. – Maszynopis. – Kraków, 1955. – S. 3–5.
3. Archiwum Państwowe w Krakowie. – Oddział I. – Zespół 684 : Teki Antoniego Schneidra z lat [1368] 1773–1877. – TeKa 336 (без нумерації аркушів).

4. Арсеніч М. Пожежа Чернелицького замку на початку ХХ століття і спроби його відбудови крізь призму архівних джерел / М. Арсеніч // Вісник Прикарпатського університету. Історія. – Вип. 23-24. – 2013. – С. 367–375.
5. Арсеніч М. Чернелицький замок у міжвоєнний період (1918–1939) у світлі вибраних архівних джерел / М. Арсеніч // Галичина. – Т. 22–23. – 2013. – С. 425–433.
6. Квятковський Л. Проект повоєнної відбудови Чернелицького замку 1922 року / Л. Квятковський // Галичина. – Т. 22-23. – 2013. – С. 433–438.
7. Нагірний В. Інвентарний опис ратуші міста Чернелиці 1798 року / В. Нагірний // Ямгорів. літературно-краєзнавчий і мистецький альманах / гол. ред. В. Никифорок. – Т. 26. – Городенка, 2015. – С. 209-215.
8. Нагірний В. Інвентарний опис Чернелицького замку 1757 року / В. Нагірний // Галичина. – Т. 22-23. – 2013. – С. 416–424.
9. Нагірний В. Інвентарний опис Чернелицького замку 1798 року / В. Нагірний // Вісник Прикарпатського університету. Історія. – Вип. 23–24. – 2013. – С. 21–26.
10. Памятки України: історія та культура. – 2015. – № 7–9 : Чернелицький замок / упор. В. Нагірний. – 84 с.
11. Покуття : історико-етнографічний нарис / кер. авт. кол. В. Марчук, ред. А. Королько. – Львів : Манускрипт, 2010.
12. Снятинщина : історико-етнографічний нарис / кер. авт. кол. і гол. ред. А. Королько. – Снятин – Івано-Франківськ – Львів : Манускрипт, 2014. – 732 с.
13. Ямгорів: літературно-краєзнавчий і мистецький альманах / гол. ред. В. Никифорок. – Т. 1-26. – Городенка-Івано-Франківськ, 1990-2015.
14. Bieńkowski W. Schneider (Szneider, Szejder) Antoni Julian / W. Bieńkowski // Polski Słownik Biograficzny. – Kraków, 1994. – Т. 35. – S. 571–573.

В статті вперше публікується рукописний текст привілея Михала Потоцького для цеха ткачів в Чернелиці с 1714 года, который хранится в фонде «Теки Антония Шнайдра» в I отделе Национального архива в Кракове в Польше. Приводится оригинал текста, его перевод на современный украинский язык и комментарий к документу. Автор анализирует привилей, отмечая, что ткачи составляли основную часть населения города в начале XVIII века.

Ключевые слова: Чернелица, привілей, цех ткачів, Михал Потоцький.

The handwriting privilege of Michal Potocki for the workshop of weavers in Chernelytsya of 1714, which remains in the fund «Anthony Shnaydr Folders» in the first division of the National Archives in Krakow (Poland), is published the first in this article. It is served the original text and its translation into modern Ukrainian language with the comment on the document. The author analyzes the privilege, noting that the weavers were the bulk of the population in the early eighteenth century.

Keywords: Chernelytsya, privilege, workshop of weavers, Michal Potocki

**УДК 94 (474)
ББК 63.3 (4 Укр)**

Артур Гоцинський

РЕЄСТР ШКОД, ЗАВДАНИХ МІСТЕЧКУ ЧЕРНЕЛИЦЯ І ЧЕРНЕЛИЦЬКОМУ КЛЮЧЕВІ РОСІЙСЬКИМИ ВІЙСЬКАМИ В 1739 РОЦІ

18 вересня 1739 року в Белграді Османська, Російська і Австрійська імперії заключили мирний договір, котрий закінчив т. зв. «східну війну». Договір був наслідком російської військової компанії в Молдавії, проведеної літом того ж року військами Бурхарда фон Мініха. Після завершення компанії польський король Август III висловив згоду на повернення російських військ через землі Речі Посполитої, внаслідок чого значна кількість шляхетських маєтків була сплюндрована російськими військами, в першу чергу козацькими і калмицькими загонами. Однією з місцевостей, яка зазнала значних пограбувань, була розташована на Покутті Чернелиця, власником якої був волинський воєвода Михайло Потоцький. Найбільших збитків було завдано місцевому замкові, релігійним об'єктам та міщанам, що засвідчує їх